

BİR SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL ALT GRUP OLARAK CEZAEVİ TOPLUMU

Prof. Dr. Duygun Yarsuvat *

I. Giriş, II. Hapishane toplumunu oluşturan özellikler, A. Hapishane personelinin davranışı, B. Hapis cezasının doğurduğu elem ve ızdırıp, a. Hürriyetten yoksun bırakılma, b. Alışılmış yaşam düzeyinden yoksun kalma, c. Hapishanede bulunan kişinin özerkliğinin yitirilmesi, e. Güvenlikten yoksun kılınmak, III. Hapishanede meydana gelen sosyal sistem, a. Dil, b. Normlar, c. Otorite, IV. Sonuç.

I — Giriş:

1 — Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi hukuku ile meşgul olanlar ve bu hukukun uygulayıcıları hükmedilen hürriyeti bağlayıcı cezaların nerede ve nasıl infaz edildiği konusunda bir fikre sahip olmadığı bir kanaat olarak yerleşmiştir.

Bugün karşılaştırmalı kriminolojide hapishaneler konusunda araştırmalar yapılmış olmasına rağmen ülkemizde bu mevzuda yapılmış bilimsel bir incelemeye rastlamamaktayız.

Oysa, edebiyat alanında bu yolda yazılmış birçok eser türk edebiyat dünyasında yerini almıştır (1).

Hapishaneleri, hükümlüyü ve burada oluşan hayatı roman ve hikâyelerden takip edip anlamak mümkün olmaktadır. Adnan Veli «Mapusane Çeşmesi» isimli romanının başında yer alan

(*) İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Öğretmi Üyesi.

(1) Bu eserlerden bazıları şunlardır; Adnan Veli, Mapusane Çeşmesi, İstanbul, 1967; Recep Bilginer, Hapishanem, İstanbul, 1981; Kemal Tahir, Kadınlar Koğuşu, İstanbul 1981 3. bası; Orhan Kemal, Suçlu, İstanbul 1982 8. bası. Orhan Kemal, Üç Kağıtçı, 3. Basım, İstanbul, 1973; Orhan Kemal, Sokakların Çocuğu, 4. Basım, İstanbul, 1976.

«Mapushane bambaşka bir dünya.. Oraya düşenler yavaş yavaş o yaşayışa alışıyorlar.. Bir süre sonra dışarıdaki hayatı yadırgamaya başlıyorlar. İçeri düşenlerin çoğu türlü nedenlerden ötürü topluma bağlılıklarını yitiriyorlar, sorumluluklarını unutuyorlar. Bambaşka insan oluyorlar. Tam o dünyanın adamı.. Yürekler acısı bir tablo..»

sözleri ile bize hapishaneyi ve onun dünyasını çizmektedir.

2 — Gerçekten hapishane bambaşka bir dünya olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tesbit hemen hemen bütün toplumlar için geçerlidir. Bu bambaşka dünyanın sorunları işleyişi ve dinamiği, incelenmeğe değer bir konu olduğu konusunda kuşku yoktur.

Hapishane denilen binanın, içine konulmuş bulunan kişilerin bir alt grup teşkil ettiği, ve bu grubun insanların, zorla bir araya geldiği, içinde buldukları duruma uygunluk sağlamağa çalıştıkları gözönüne alındığında bu grubun sosyolojide araştırma konusu olan gruptan daha değişik özelliklere sahip olduğu anlaşılır.

Bununla beraber bu grubun içinde gelişen ve meydana gelen olay ve olguları incelemek penoloji açısından sayısız yararı olduğu izahtan vabestedir. Böylece hapis cezasının infazı ve bu infazın ortaya koyduğu sonuçlar gelecekteki uygulamalar bakımından yenilik getirecektir.

3 — Hapishane alt grubunun yapısal bakımından gelişmesi, üyeleri arasındaki ilişkiler, karar alma mekanizması grup dinamiği çerçevesinde incelenebilir.

Biz bu incelemeleri yaparken edebi eserlerden yararlanmış bulunuyoruz. Hatta bu konuda yazılmış bulunan edebi eserlerin bir belge niteliğinden öte anlattığı grubu tam olarak yansıttığı için sosyolojinin tam kendisi de sayılabilir, diyebiliriz (2).

II — Hapishane toplumunu oluşturan özellikler:

4 — Hapishanelerin üç ana özellikle diğer sosyal kuruluşlardan ayrılan bir sosyal grubu meydana getirmekte olduğu söylenebilmektedir.

(2) Dönmezer Sulhi, Sosyoloji, Ankara, 1982, s. 21.

(1) Bunlardan birincisini mahkûmları hapishane duvarları içinde tutabilmek için görevlilerin uyguladığı sıkı disiplin oluşturmaktadır. Son yıllarda hürriyeti bağliyıcı cezaların infazında reformlar yapılması, mahkûmların eğitilerek topluma yeniden kazandırılmaları konusunda bir çok eserin yazılmış çizilmiş olmasına karşın, mahkûmların üzerindeki **hapishane personelinin çok sıkı tahakkümü devam etmektedir.**

(2) İkincisi ise, hapis cezasının doğal sonucu olan hürriyetin kısıtlanması yanında, hapsin kişi üzerinde oluşturduğu elem, ızdırap ve mahrumiyetler, mahkûmda psikolojik sorunlara sebebiyet vermektedir.

(3) Hapishaneler, içinde yaşamak zorunda bırakılan kişileri bir sosyal grup oluşturmaya zorlamakta ve bu grup mensupları hapis cezasının doğurduğu elem ve ızdıraplara karşı birey veya kolektif bir tepkinin faili olabilmektedirler. Bu tepkiler ise hapishanelerde disiplini sağlamak üzere konulmuş kurallara karşı direnmede ve özellikle hapishane personeline karşı duyulan düşmanlıkta, kendini göstermektedir.

Bu üç ayırıcı hal, aşağı yukarı bütün hapishanelerde ortaya çıkmaktadır. Yabancı kökenli araştırmacılar bu bulguları ortaya koyarken (3) bizde yazılan romanların incelenmesi de türk hapishanelerinde de, aynı ayırıcı vasıfların bulunduğunu göstermektedir.

Nitekim yukarıda bir cümlesini aktardığımız Adnan Veli, verdiği hapishane tanımı içinde, bütün üç ayırıcı vasfı da ifade edebilmiştir.

Bu nedenledir ki, hapishanelerin bu ayırıcı vasıflarını biraz daha derinlenmesine incelemek suretiyle oradaki sosyal hayatın boyutları tesbit edilebilir.

(3) Sykes Gresham M., The Society of Captives, A study of a maximum security prison, New Jersey 1958. Sutherland Edwin, H., Principle of Criminology, J.B. Lippincott Co. Chicago, Philadelphia, New York, 1939.

A — Hapishane personelinin davranışı:

5 — **Max Weber**'in uzun yıllar önce tesbit etmiş olduğu gibi, bütün sosyal kurumlarda idare edenler bürokratik bir hiyerarşi içinde rollerini yerine getirmektedir. Kitle yönetiminde bürokratik idarenin kaçınılmaz olduğu kabul edilmektedir. Hapishane yönetimi ise, bu konuda daha da ileri giden, beli silahlı katı bir disiplin anlayışı içinde tartışılmayacak derecede güçlü bir görünüm içindedir. Bu güçlü disiplinden iki sonuç çıkarabiliriz: (1) Bu güç kullanma günlük olay olarak başvurulduğu takdirde istenilen etkiyi göstermediği anlaşılmaktadır. Bununla beraber özellikle küçük grupları sindirmek için sık sık başvuru bir vasıta olduğu anlaşılmaktadır; (2) Bunun yanında kanunların çizdiği sınırlar içinde hapishane yöneticilerinin uyguladığı cezalarla mahkûmların ittiata zorlanması, kabul edilmiş, alışılmış bir uygulamadır. Cezaevi yöneticileri cezaevindeki hayatı düzenleyen emir ve yasakları yalnızca uygulamakla kalmakta ve fakat aynı zamanda hem yargılama hem yasama ve hem de infaz makamı olarak, disiplinsiz kabul ettiği kişiyi cezalandırabilmektedir. Böylesine bir yetkinin büyük bir güç teşkil ettiği konusunda tereddütün bulunmayacağı açıktır.

6 — Bununla beraber hapishane personelinin bu gücü görünüşte kalmakta idare bazen ödüllendirme ve bazen de cezalandırma yöntemlerini kullanmak suretiyle, mahkûmların ittiatını sağlamağı gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Hapishane içinde dışarıdan yiyecek getirilmesine veya kantinden alınan malzeme ile koğuşlarda yemek pişirilmesine, kumar oynanmasına mahkûmlar ile iyi geçinebilmek ve asgari bir disiplini sağlayabilmek amacıyla göz yumulmakta olduğu anlaşılmaktadır.

7 — Diğer yandan hapishane personelinin bazı kişilere karşı daha iltimaslı davrandıkları da izlenebilmektedir. Bu hal ya verilen maddi bir menfaat karşılığı ya da arkadaşlığa dayandığı müşahade edilmektedir.

Hapishane personelinin mahkûmlarla uzun süre bir arada bulunması sonucu her iki taraf arasında dostlukların kurulmasına, dertlerin paylaşılmasına neden olmakta ve böylece bazı ku-

ralların ihlâl edilmesi, bu gibi dostlar arasında önemsenmemektedir. Gerçekte muhafaza edilenlerle, muhafaza edenler arasında ortak bir nokta bulunmaya çalışılmaktadır. Böylece bazı işlerin idare tarafından mahkumlara yaptırıldığı, mektup dağıtmak, yazıcılık, odacılık yapmak gibi, bilinmektedir. Bunun dışında muhafaza altında bulunanların kaçmaya teşebbüs etmeleri birbirlerini yaralamaları veya öldürmeye teşebbüs etmeleri gibi hallerde, hapishane idaresinden aynı hoşgörüyü görmenin imkânı da bulunmamaktadır.

Maddi menfaatin rol oynaması ise hapishanelere uyuşturuların veya diğer yasak eşyanın sokulmasında ortaya çıkmaktadır. Bu haller hapishane idaresinin mutlak görünen otoritesini hafife alınmasını sonuçlamaktadır. Ancak bilindiği gibi bütün iktidarlar satın alma imkanına sahip olduğu gibi, mutlak iktidarlar sahipleri ise, mutlak ve tek olmaları nedeniyle kolaylık elde edilebilmektedir. Bunun sonucu olarak da bu tür iktidarlar, güç kullanıldığı sürece satın alınmaya da açıktır.

İşte bu unsurlar **hapishanelerin mahkumların büyük ölçüde rol oynadığı sosyal bir sistemi oluşturmaktadır.**

B — Hapis cezasının doğduğu elem ve ıztıraplar:

8 — Cezanın tarifinde yer alan «suçu işleyende acı elem ve ıztırap husule getirme» unsuru hapis cezalarında kendini gösterir (4). Hukuk tarafından korunan bazı değerlerden, suç işlemiş bulunan kişinin yararlanmasının kısıtlanması, suçluyu mahrumiyete sevk eder. Böylece ıztırap ve elem vermek gerçekleştirilmiş olur. Bu hukuki değerlerin yaşam ve hürriyette oluştuğu, bu iki temel değerlerin önem taşıması nedeniyle belirlenmektedir.

a) Hürriyetten yoksun bırakılma:

9 — Cezaevine giren bir mahkumun en önemli ıztırap kaynağı hürriyetten yoksun kılınmasıdır. **Mahkum artık dört duvar**

(4) Dönmezer - Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt II İstanbul, 1981, 666.

arasında belli bir alanda yaşamak zorunda bırakılan bir kişidir. Hareketleri gözetim ve emir altında bulunmaktadır. Böylece mahkum hem belli bir yerde bulunmak zorunda bırakılmakta ve ayrıca bütün hareketleri kontrol altında tutularak verilen emirlere göre hareket edebilmek suretiyle adeta ikili bir kısıtlama içinde kalmaktadır. Yalnızlığa sıkıntıya itilen kişi aynı zamanda kendisini içinde yaşadığı toplum tarafından da dışlandığını da görmektedir; Bu kişi artık mensup bulunduğu ve normlarından saptığı topluma karşı yabancılaşmış ve suç alt kültürü ile bütünleşmiştir. Suçlular arasında pek küçük bir bölümünün özellikle profesyonel hırsızları oluşturan grup topluma ve cezalara karşı kayıtsız kalabilmektedir (5).

Bunların dışında kalan büyük bir suçlu grubu ise, kendi içinde toplum tarafından dışlandığı ve bir daha tam olarak aynı topluma kabul edilemeyeceği korkusu ile hareket etmektedir. Ancak bunlar topluma yeniden kabul edilme ümidini yitirmemişlerdir.

b) Alışılmış yaşam düzeyinden yoksun kalma:

10 — Kuşkusuz hapisanedeki yaşam ile duvarların dışındaki yaşam arasında büyük uçurumlar bulunmaktadır. Hapishane içinde mahkûma bir yatak dahi bazen zor bulunmaktadır. Suçların arttığı ve aynı zamanda suç işleyenlerin etkin bir şekilde yakalanabildiği dönemlerde iki, üç mahkûma bir yatak düş tığı bilinmektedir. Bunun dışında ise mahkumların kullandığı eşyanın da dış hayatta alışagelmış eşyalardan bulunmadığı da açıktır. Mahkumların bir örnek üniforma giymek mecburiyetinde tutulmaları, bazı ceza infaz müesseselerinde numaralar ile sınıflandırılmaları bu insanların suç işleyinceye kadar alışagelmış bir yaşam tarzlarının ve kullandıkları eşyaların dışına çıktığını göstermektedir. Hatta sağlık açısından, asgari bir bakımının sağlandığını da söylemek mümkün değildir. Özellikle ülkemizdeki hapishanelerinde ısıtılma yemek ve yatak sorunları da halledilmiş değildir. Böylece temel ihtiyaçlar dahi karşılanma-

(5) Sutherland Edwin H., The Professionnal Thief, Chicago, 1937.

makta ve mahrumiyet içine düşülme tam olarak gerçekleşmektedir. Bu durumda bulunan mahkum nüfus, kendisine Devlet tarafından adil davranılmadığı hissine sahip olmaktadır. Hükümünün temel maddi ihtiyaçların karşılanmaması, onu insan değerinde düşme olarak düşünmeye itmektir.

c) Normal cinsî ilişkiden yoksun kalınma

11 — Bugün bazı batı ülkelerinde hakim olan hukuk sistemlerinde mahkumların eşleri, dostları ile belli aralıklarla görüşmelerine imkan tanınmaktadır. Bunun yaygın bir uygulama olduğunu söylemek bugün için pek mümkün değildir. Bununla beraber İsveç örneği bu yolda atılmış en önemli adım olarak karşımıza çıkmaktadır (7).

Bizim hukuk uygulamamızda da hapishanelerde eşlerle görüşme söz konusu olmamakla birlikte, belli süre sonunda iyi hal gösteren mahkumlara kısa izinler vermek imkânı mevcuttur.

Doğaldır ki, uzun süre heterojen cinsî ilişkide bulunmaktan mahrum edilmenin, hapis cezasının en fazla ızdırıp verici kısmını teşkil ettiği açıktır. Bazı yazarlar hapishane atmosferinin mahkum üzerinde etkili olduğu ve cinsî arzuların azalttığını ileri sürmektedir. Bu iddianın ne kadar geçerli olduğu tarafımızdan yapılan bir araştırma ile tesbit edilmemiştir. Bununla beraber böyle bir savın pek yerinde olmadığı, zira mahkumun yaşına, sosyal statüsüne ve hapishanede gördüğü muameleye göre cinsel hislerinin değişeceğine işaret etmekle yetinmek istiyoruz.

Ancak incelediğimiz romanlardan ve batı avrupa kökenli araştırmaların sonuçlarına göre hapishanedeki cinsel hayat hiç de azalma şeklinde ortaya çıkmamaktadır. Heteroseksüel ilişkiden kişilerin mahrum kılınması, homoseksüel ilişkinin artmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle amerikan kökenli araştırmalar delikanlı çağında bulunan kişilerin hapse girmelerinden çok kısa bir süre sonra tecavüze uğradıklarını açıkça ortaya koymaktadır. **Recep Bilginer «Hapishanem»** isimli kitabında, ken-

(7) Mitford, Jessica Kind and Usual Punishment; The Prison Business, Alfred A. Knopf, Cal. 1973.

disi ile birlikte zina suçundan tutuklanmış Avram adlı 17 yaşında bir delikanlının, bıçak tehdidi altında nasıl ırzına geçildiğini bize hikâye etmektedir (8).

Bu kitaplara geçen bir örnektir. Bu konuda yazılmış bulunan hemen hemen her kitapta, romanda böyle örnekler bulmak mümkündür. Gerek kadın mahkumlar, ve gerek erkek mahkumlar arasında tabiata aykırı ilişkilerin yaygın olduğu bilinmektedir.

d) Hapishanede bulunan kişinin özerkliğini yitirmesi

12 — Hapis cezasının sebep olduğu, ıztırap verici bir diğer hal mahkumun belli kurallara tabi olarak hayatını sürdürme zorunda kalmasıdır. Birtakım emir ve kurallarla, doğal olarak hapishanedeki hayatın düzenlenmekte olduğu görülmektedir. Bu biçimdeki bir yaşam tarzı mahkumun özerkliğinin kaybettiğini başkaları tarafından güdüldüğü hissini uyandırmakta ve hatta bu hisse çok kısa bir zamanda sahip kılınmaktadır.

13 — Duvarların dışında kalan kişilerin ise, toplum kuralları örf ve adetlerin emri altında belki daha fazla özerkliklerini kaybetmiş olduğu akla gelebilir. Ancak hapishane idaresinin bürokratik yasak ve emirleri günlük hayatı düzenleyen örf ve adetlerden farklı olduğu bilinmektedir. Hapishane idaresi tarafından konulan yasakların mantıki sebeplerinin mahkumlar tarafından anlaşılması ve kabul edilmesi güçtür. Herşeyden evvel mahkum kendisine uygulanan yasağın sebebini bilmemekte ve bir yasağın mantığı kendisine açıklanmamaktadır. Bunun sonucu olarak da, hemen hemen her mahkum, kendisine karşı emir vererek, yasak uygulayarak bağımsızlığını kaybettirenlere karşı düşmanca hisselere sahip olmakta ve düşmanca tavır takınmaktadır. Böylece, psikolojik bozukluklar mahkumlarda kolaylıkla ortaya çıkabilmektedir.

e) Güvenlikten yoksun kılınmak:

14 — Suç işlemiş kişiler diğer saldırgan suçlular ile bir arada bulunmaya zorlanmak suretiyle istenilmeyen kimseler

(8) Recep Bilginer, Hapishane, İstanbul, 1981 31.

arasında adeta zoraki bir beraberlik hapisanelerde ortaya çıkmaktadır. Suçluların içinde tehlikeli hali gösteren psikopatik yapıya sahip, özellikle saldırgan suçların failleri, diğer kişilere karşı üstünlük sağlamak suretiyle hapisane koşullarının yegane hakimi olmaktadır. Böylece bir takım kişiler, başkasının emri altına girmekte ve özellikle gece koşulların kapıları kapandıktan sonra suçluların güvenliği tamamen ortada kalmaktadır. İncelediğimiz hikâyelerde, birbirine hasım olanların gece tuvalette veya duruşmadan hapisaneye dönüşlerinde saldırıya maruz kaldıklarını ve birbirlerini öldürdükleri anlatılmaktadır. Böylece zayıf olanlar veya tesadüfi suçlular kendilerini korumak üzere ya para kuvvetine başvurmak ya da kuvvetlinin yanında yer alarak onun emirlerine uymak zorunda olduğu, başka seçeneklerinin söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

15 — Hapis cezasının verdiği elem ve ıztırap kişileri büyük bir tazyikin altına itmekte ve içinde yaşamak zorunda bıraktığı grubun şartlarına uygun davranmağa zorlamaktadır.

Hapisane şartlarına uygun davranmayanlar, kurtuluşu hapisaneden kaçmakta bulmakta ve bu amaç için plânlar yapmaktadırlar. Bazıları ise fizik olarak kaçmanın yanında psikolojik kaçıışı tercih etmektedir. Bu durumda olan kişi etrafında olanları adeta unutmakta ve kendi içine kapanarak, hatıraları ile yaşamaktadır. Kendini merkez alan hikâyeleri hapisane arkadaşlarına nakletmek suretiyle mahkûm bu psikolojik kaçışını sağlayabilmektedir.

Bu iki yöntem ile kaçışlarını sağlamayanlar ise, hapisane idaresine karşı isyanla kendilerini hapis cezasının baskılarından ve ıztırabından kurtarmağa çaba gösterdikleri müşahede edilmektedir. Kuşkusuz bu hallerde, her zaman galibiyet, hapisane idaresinin ellerinde kalmaktadır.

İşte fizik ve psikolojik olarak ıztırdan uzaklaşamayanlar diğer hükümlüler ile birleşerek sosyal ilişki içine girmekte ve cezanın ıztırabını katlanmağı göğüslemektedirler.

Bu grup içine girenler için diğer mahkûmlar birer kader arkadaşı olup, istimar edilecek kişi olarak kabul edilmezler.

Buna karşılık bu, birleşmenin dışında kalanlar için, diğer mahkumlar sömürülmeğe hazır kişiler olarak mütalaa edilmekte ve hapishane idaresi bu amaca engel olan bir faktör olarak görülmektedir. Bu gibi kişilerin menfaatlerine dokunduğu hallerde mahkum arkadaşlarını ihbar etmekten kaçınmadığı yabancı kökenli araştırmalar ortaya koymuştur.

İşte mahkumlar arasındaki sosyal ilişki, bu iki teorik davranış arasında gerçekleşmektedir.

Hapishanede yaşayanların tümü arasında gerçek bir dayanışma olmadığı gibi tam olarak birinin diğerleri üzerinde hakim olması da mümkün olmamaktadır.

Hapis cezasının bu çarpık sonuçları, bu sistemin içinde alan kişilerin sosyal rollerini ortaya çıkarmıştır.

III — Hapishanelerde meydana gelen sosyal sistem:

a) Dil:

17 — Hapishane hayatı mahkumların kendilerine has bir argo kullandığını göstermektedir. Hemen hemen her devirde ve bütün hapishanelerde ortak bir davranış olarak rastlanmaktadır. Bazı yazarlara göre argo mahkumların gizli haberleşmesini sağlamak amacını güdmektedir. Argo mahkumların hapishaneye girip çıkmalarına rağmen duvarlar arasında varlığını sürdürebilmektedir.

b) Normlar:

18 — Diğer bir nokta ise, mahkumların kendilerine ait bazı normlarının bulunmasıdır. Bu normlar bir hükümlünün nasıl davranması gerektiğini çizmektedir. Bu normlar mahkumun mahkumla, mahkumun hapishane personeli ile ilişkisini belirlemektedir: mahkum, arkadaşlarına ihanet etmemek, diğerlerine iyilik yapmak diğerlerini istismar etmek, hiçbir gardiyana güvenmeme biçiminde şekillenmektedir.

Adnan Veli, bunu bizi, şu ifadelerle nakletmektedir: «**Bu raya bak Arnavudun oğlu! Bu mapushanede gumar oynanır. Bu mapusanede esrar içilir. Bu mapushanede ırza geçilir. Bu ma-**

pusanede adam vurulur. Bu mapusanede hırsızlığın envayı çeşidi olur. Bu mapusanede gaba etini bibuçuk gaymeye meza-da goysan gene olur. İllâ velâkin bu mapusanede ispiyonculuk olmaaz!... Biz namertliğin çeşidine gatlarız. Emme ispiyon kısmına ekmek yedirmeyiz.»

c) Otorite:

19 — Hapishane koğuş ağaları koğuşlarda hakimi mutlağı olarak rol oynayan kişilerdir. Kuvvete dayanarak kendi çıkarları için diğerlerinden menfaat edinme yollarını geliştirdikleri tesbit edilmektedir. Bütün diğer hapishanelerde olduğu gibi türk hapishanelerinde bu, bu sistemin varlığı süregelmektedir. Recep Bilginer Hapishanenin karantina koğuşunun ağası Yusufun ağzından bu gibi kimselerin gördüğü fonksiyonu bize çizmektedir:

Yunusla ahbablığımız ilerleyince bana kendi durumundan cezaevi yasalarından yakındı. Benim de sorumluluğum var. Öteki koğuşların ağaları ile iyi geçinmek zorundayım. Baş meydancıya hesap veririm hapishane müdürüne de. Benim burada adamlarım var onlara bakarım onlar beni korur işte böyle bir çark bu işte.»

20 — İşte hapishane içinde mahkumlar arasındaki sosyal ilişki bazı normları beraberinde getirmekte ve mahkumları bu normlara uygun davranmak zorunluğu yüklemektedir. Hapishane alt grubunda bazı mahkumların değişik rol oynadıkları da görülmektedir. İşte bazı bireysel ve kollektif davranışlardan oluşan bu sosyal sistem içinde mahkumların birbirleri ile dayanışma içinde bulunmaları hapis cezasının verdiği ızdırabı ve elemi göğüslemeği sağlamaktadır. Böylece oluşan bu hapishane alt kültürü kendisinden beklenen fonksiyonu yerine getirebilmektedir.

IV — Sonuç

21 — Yazımıza Adnan Veli'den aldığımız şu satırlarla son vermek istemekteyiz.

«Mapushanenin ilkin, duvarları var. Jandarmanın gece gündüz gözlediği bu duvarlar o insanları sizden ayırmış. Ama öyle bir ayırış ki, bu duvarların içinde kalan herşey, dışarıdakilerden değişik... Su, yemek, yatak, elbise, insanlar hep başka... Hele o insanlar, o insanlar.. onların tüyler ürper-tici, kahkahalarla güldürücü, hıçkıra hıçkıra ağlatıcı ömür-leri gerçekten korkunç..» «Denilebilir ki mapusane bu in-sanlar üstüne kurulmuş ya da o, türlü sırların türlü gerçek-lerin var olduğu dünya, bu insanlar sayesinde sürüp gi-diyor». (9)

(9) Adnan Veli, Mapusane Çeşmesi, İstanbul, 1967.